

внутрішня цілісність структурних компонентів особистості, рух до самоактуалізації та гармонійна взаємодія з соціумом [4].

Якщо звернути увагу на погляди західних психологів, то вони пропонують наступну характеристику психічно здорової людини: відсутність психічних розладів, нормальність, різні стани психологічного благополуччя, індивідуальна автономія, вміння успішно впливати на соціальне та природне середовище, «правильне» сприйняття реальності, зростання, розвиток, самоактуалізація, цінність особистості [7].

Зміст поняття психічного здоров'я не вичерпується лише медичними та психологічними критеріями. У ньому завжди відображені громадські та групові норми і цінності, які детермінують духовне життя людини. Поняття психічного здоров'я багато в чому піддається впливу загальної системи відносин і понять тієї чи іншої культури [3].

Сучасна наука розмежовує сфери психічного і психологічного здоров'я. Психологічне здоров'я ототожнюється з почуттям внутрішньої узгодженості із власними діями, постійним діалогом із внутрішнім і зовнішнім світом, автентичним існуванням [7]. Психічне здоров'я розглядається як більш широке поняття. Воно представляє характеристику, що безпосередньо пов'язана з внутрішнім світом особистості, забезпечує орієнтацію на самореалізацію та саморозвиток, а також забезпечує природне та гармонічне входження в соціум.

Таким чином, в результаті теоретичного опрацювання було детально проаналізовано зміст поняття психічного здоров'я, його критеріїв, а також здійснено диференціацію понять «психічне» та «психологічне» здоров'я.

Література

1. Ананьев В. А. Введение в психологию здоровья: учебное пособие. – СПб.: БПА, 1998. – 148 с.
2. Баева И.А. Психологическая безопасность образовательной среды как ресурс психического здоровья субъектов образования // Психологическая наука и образование. – 2012. – №4. – С. 11-17.
3. Бурлачук Л. Ф., Коржова Е. Ю. Психология жизненных ситуаций. – М.: Российское педагогическое агентство, 1998. – 263 с.
4. Васильева О. С., Филатов Ф.Р. Психология здоровья человека: эталоны, представления, установки: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. — М.: Издательский центр “Академия”, 2001. — 352 с.
5. Всемирная декларация по здравоохранению ВОЗ. – Копенгаген, 1998. – С. 3-8.
6. Первомайский В.Б. Категории болезни, здоровья, нормы, патологии в психиатрии: концепции и критерии разграничения / В.Б. Первомайский, Е.Г. Карагодина, В.Р. Илейко, Е.А. Козерцкая // Вісник психіатрії та психофармакотерапії. – 2003. – № 1. – С. 14–27.
7. Психологія здоров'я людини / За ред. І. Я. Коцана. – Луцьк: РВВ "Вежа" Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2011. – 430 с.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «ПОЛІТИЧНІ ОРІЄНТАЦІЇ»

Мосійчук Віктор Сергійович
Житомирський державний університет
імені Івана Франка, м. Житомир
Науковий керівник – канд. філософ. наук
доц. Пирог Ганна Володимирівна

Політичні орієнтації як складний соціальний феномен викликають інтерес у багатьох наукових сферах. Для аналізу змісту поняття «політичні орієнтації» варто звернутися до його трактування в різних наукових підходах.

Політика є частиною культури суспільства, тому розгляд культурних орієнтацій дозволяє визначити у подальшому специфіку політичних орієнтацій. Н. Слюсаревський аналізує поняття «культурні орієнтації» та виділяє їх складові:

1. Змістовні, що спрямовані на зміст, – це певні смисли, цінності та норми;
2. Функціональні, що стосуються культурних каналів;
3. Поведінкові, що стосуються культурної діяльності особистості [5].

Д. Гавра і Н. Соколов наводять два типи структурування політико-ідеологічного простору – змістовне і оціночне [2]. Це, на думку соціологів, визначає політичні орієнтації особистості.

Під змістовним структуруванням розуміється усвідомлення даного простору і аналіз на основі предмету, його критеріїв. Оціночне структурування відбувається на основі попереднього. На даному етапі мова йде про утворення певної власної позиції щодо політико-ідеологічного простору, його змісту. Відбувається розмежування і вибір на зразок – своє (позитивне, що потребує підтримки) чи чуже (небезпечне, вороже). На розмежуванні даних дихотомій виникає певна політична орієнтація.

Однією з важливих тем психології та політичної психології є вибір політичних орієнтацій у суспільстві. Здійснення даного вибору є звичним процесом для країн зі сучасним демократичним суспільством. У країнах тоталітарного режиму даний вибір може бути вільно сформований лише внутрішньо-особистісно, без можливості виразити його в будь-яких політичних чи суспільних акціях. Тобто, політичний вибір взагалі може бути здійснений певним чином в будь-яких політичних системах, що мають інститути влади, лише від характеру останніх будуть відрізнятися рівні та форми вибору.

На вибір політичної орієнтації впливають як психологічні особливості так званої політичної особистості, нав'язані суспільством, типом цивілізації, так і стійкі психологічні структури, притаманні кожній людині. Для політичної психології аналіз окремо даних двох груп факторів та механізмів їх взаємодії є важливою та складною проблемою.

Для аналізу причин, механізмів, що стосуються політичного вибору, виділяють наступні чотири підходи, які його визначають:

- 1) Ситуаційний (історичний) підхід. Політична орієнтація може бути відповіддю на історичну ситуацію в суспільстві.
- 2) Соціологічний підхід. Він спрямований на аналіз того, яким чином об'єктивний соціальний, економічний і демографічний статус суспільства впливає на їх політичний вибір.
- 3) Маніпулятивний підхід. Йдеться про залежність політичних ідей, позицій людей від того, яким чином на них здійснила вплив система масових комунікацій та пропаганда.
- 4) Індивідуально-психологічний підхід. Стійкі, вроджені або набуті, індивідуальні характерологічні риси психіки здійснюють вплив на суспільно-політичні позиції особистості [3, 257-259].

На політичний вибір здійснює вплив соціалізація особистості. Психологічні структури, яких набула особистість у процесі первинної соціалізації певним чином впливають на політичний вибір, але як «сирий матеріал». Лише згодом, залежно від історичних, культурних, соціальних, особистісних обставин він може стати основою для вибору політичних орієнтацій, або бути непотрібним

У широкому розумінні під політичною орієнтацією мається на увазі оціночно-однозначна реакція особистості на змістовно визначений об'єкт політичного світу, яка здатна функціонувати лише в духовній формі [3].

За Г. Дилігенським, політичними орієнтаціями є уявлення людей про відповідні для них потреби, цілі політичної діяльності та прийнятні засоби для їх досягнення [3]. Об'єктом політичної орієнтації є політичний процес, політичне явище, яке стосується інтересів та цінностей свідомості.

Г.А. Алмонд аналізує політичну орієнтацію як складову політичної культури, більш широкого поняття, та виділяє наступні елементи в її структурі:

1. «Когнітивні орієнтації», тобто знання відносно політичної системи, її ролей та відповідних обов'язків, того, що система бере з навколишнього середовища і що дає;
2. «Афективні орієнтації», суб'єктивні відчуття щодо політичної системи та її ролей;
3. «Оціночні орієнтації», певні судження, точки зору щодо політичних об'єктів [1].

Г. Пирог пропонує системно-психологічний підхід до аналізу політичних орієнтацій. На думку дослідниці, політичні орієнтації – це «система взаємопов'язаних психологічних утворень різної детермінації і різного рівня усвідомленості, яка дозволяє людині здійснювати свій політичний вибір і політичну поведінку» [4, 350]. Політичні орієнтації містять зовнішній, середній та глибинний рівні.

Зовнішній, поверхневий рівень, на якому особистість має уявлення про політичну систему країни та її лідерів, про політичні партії та їх програми і на даному підґрунті здійснює власний політичний вибір. Це найбільш динамічний та найменш сталий рівень, на який впливають зовнішні соціально-політичні дії та наступні рівні політичних орієнтацій;

Середній, визначальний рівень політичної орієнтації особистості, на який політична система з її лідерами та партіями впливає вже слабкіше. Даний рівень містить у собі наступні складові: політичні цінності, знання, оцінки та переконання. Володіючи ними особистість є свідомим суб'єктом соціально-політичного процесу.

Глибинний рівень складається з соціальних та політичних установок. Вони визначають загальне ставлення до соціально-політичного процесу та політичних орієнтацій, яке починає формуватися ще з дитинства.

Отже, судячи з наведених вище підходів до розуміння поняття політичних орієнтацій варто зазначити, що це, перш за все, певна спрямованість особистості щодо зовнішніх, саме політичних явищ, які стосуються її та регулюють діяльність. Особистість на когнітивному рівні аналізує актуальне для неї політичне явище та дає йому власну оцінку відповідно до її політичної свідомості. Формування певної політичної орієнтації, як власної позиції особистості, відбувається поступово на підґрунті набутих установок, згодом усвідомлених цінностей та власних переконань щодо соціально-політичного простору в її житті.

Політичні орієнтації визначають політичний вибір, який здійснює та виражає особистість по різному залежно від суб'єктивних та об'єктивних причин. Суб'єктивні причини вибору визначаються результатами соціалізації особистості, її характером, схильностями до певного стилю поведінки. Зовнішній вплив на вибір здійснюють інститути влади, їх елементи та тип політичної культури.

Література

1. Алмонд Г. А., Верба С. Гражданская культура и стабильность демократии / Г. А. Алмонд, С. Верба. – М.: Полис, 1992. – № 4. – С. 45–77.
2. Гавра Д. В., Соколов Н. В. Исследование политических ориентаций / Д. В. Гавра, Н. В. Соколов // Социологические исследования, 1999. - № 1. – С. 66-77.
3. Дилигенский Г. Г. Социально-политическая психология / Г. Г. Дилигенский. - М.: Наука, 1994. - 304 с.
4. Пирог Г. Політичні орієнтації: системно-психологічний підхід / Г. Пирог // Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. – 2018. – Випуск 18. – С. 346-351.
5. Слюсаревський Н. М. Культурні орієнтації як об'єкт дослідження/ Н. М. Слюсаревський // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: зб. наук. пр. – Харків, 2005. – С.187–192.

ОНТОГЕНЕТИЧНА ДИНАМІКА СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ ПРЕДСТАВНИКІВ НЕФОРМАЛЬНИХ СУБКУЛЬТУР

Мужанова Наталія Володимирівна
Житомирський державний університет
імені Івана Франка, м. Житомир
Науковий керівник – доктор психол. наук,
проф. Журавльова Лариса Петрівна

Інтенсивний розвиток індустріального світу, що розпочався в ХХ столітті, надав людині не лише економічні й побутові блага, але й розкрив можливості для особистісного зростання. У зв'язку з тим, що явище особистості є багатовимірним і багатогранним, воно досліджувалося представниками кожної психологічної школи (А. Адлер, Б. Г. Ананьєва, К. Левін, О. М. Леонтьєв, А. Маслоу, Г. Олпорт, Ф. Перлз, С. Л. Рубінштейн, В. Франкл, Е. Фромм, З. Фрейд, К. Юнг ін.).

Вище згадані автори в своїх працях приділяють багато уваги таким аспектам особистості, як цінності та смисли. Саме за рахунок останніх, на їхню думку, здійснюється процес особистісного зростання (психосоціальні кризи Е. Еріксона, задоволення потреби у самоактуалізації А. Маслоу, пошук життєвого смислу В. Франкла).

Основною ґрунтовною ідеєю більшості досліджень, спрямованих на вивчення особистості, є визнання провідної ролі соціальних факторів в її розвитку. Визначення соціально-культурної ситуації, як провідної, дає можливість виокремити актуальні проблеми особистісного зростання в сучасний історичний період. Відсутність екологічних нормативів, спрямованих на інформаційний контент, дає змогу поширювати пропагандистські ідеї та здійснювати маніпулятивні дії, наслідком яких є поява в суспільстві пасивного інертного прошарку людей.

Інформаційна насиченість і знищення попередніх «ідеалів-орієнтирів» ускладнюють процес соціалізації молоді. За таких умов поширення явища субкультури є компенсаторним механізмом. У підтримку цих ідей виступають представники соціально-психологічної школи, зокрема А. Харре [за Д. О. Леонтьєвим: 1] який стверджує, що соціальні цінності виступають основою для формування індивідуальних.

Метою проведеного дослідження було встановлення онтогенетичної динаміки системи цінностей осіб, які перебувають в неформальній субкультурній групі.

Предметом наукового пошуку визначено систему цінностей учасників неформальних субкультур.

Дослідницька вибірка складалася із 160-ти представників неформальних субкультур (експериментальної групи), зокрема, 40 дівчат та 40 хлопців (загалом 80 осіб підліткового віку) та 40 жінок та 40 чоловіків (загалом 80 осіб дорослого віку). Відбір пересічних громадян (контрольної групи) здійснювався за аналогічними вимогами.

Соціальні мережі (ВКонтакте, Facebook і Twitter), клуб байкерів «Crazy Nohols MFC», молодіжна організація (CosplayStuff) та спортивні бари (BigBen, BeerCity) слугували базою дослідження.

У дослідженні брали участь члени таких неформальних субкультур, як: «Хіп-хоп» (16 осіб); Готи (20 осіб); Фанати (30 осіб); Геймери (36 осіб); Емо-кід (6 осіб); Байкери (18 осіб); «АУЄ» (7 осіб); Толкієністи (9 осіб); Скінхеди (8 осіб); Косплей (10 осіб).

Систему цінностей особистості досліджено за допомогою тесту «Ціннісних орієнтацій особистості» М. Рокича.

Система цінностей учасників неформальної субкультурної спільноти має значні характерологічні відмінні ознаки. Оскільки довгостроковими орієнтирами життєвої позиції особистості виступають термінальні цінності розбіжність в їх ієрархії досліджуваними групами прогнозовано менша. Відмінною ознакою виступає тільки соціальна спрямованість.